

Puncte de vedere privind fondarea în Arhivele Statului

VASILE NICULA

De la începuturile existenței lor, Arhivele de stat sau naționale din orice țară, cu funcția loc esențială de a aduna în depozite mărturii scrise ale istoriei societăților, au preluat de la instituții și întreprinderi, de la persoane fizice sau juridice, numeroase documente constituite în fonduri sau colecții arhivistice¹ bine organizate sau, datorită vitregiei timpurilor, în forme ce au solicitat arhiviștilor un ansamblu de măsuri potrivite pentru a le reconstitui în aceste structuri ori după alte criterii care să ofere cercetării de orice fel cunoașterea istoriei instituției, întreprinderii etc., a rolului lor social, precum și să înlesnească societății contemporane folosirea experienței sociale trecute. Preluarea documentelor și organizarea lor, așadar, s-a făcut după anumite criterii impuse și de cerințele activității arhivistice.

Un principiu de primă importanță a fost și este acela al *integrității fondului*². Principiul se definește prin aceea că toate documentele create în decursul vremii de o unitate — instituție, întreprindere obștească, persoană fizică — trebuie să fie grupate într-un tot unitar. Integritatea fondului arhivistic presupune totodată tratarea problemei fondării, adică a determinării apartenenței unui document, grupă de documente, serii de documente la unitatea care le-a creat și din care au făcut parte, cu alte cuvinte la emitent, în cazul în care documentul rămâne în interiorul instituției, întreprinderii etc. sau la destinatar, în situația în care îi este destinat pentru un scop. Problema fondării mai trebuie privită sub cel puțin două aspecte: 1. al *totalității documentelor ce compun fondul* și 2. al *unității fondului*. În mod normal, documentele își urmează cursul firesc al trecerii lor la fiecare creator de arhivă și se individualizează atât ca act în procesul activității oamenilor dintr-un micro-sau macrocolectiv, cât și ca document cu valoare documentar-istorică într-un fond de arhivă.

---

* N.R. Ampla activitate de perfecționare a evidenței și de prelucrare automată a datelor din documentele aflate în fondurile și colecțiile Arhivelor Statului, de preluare a fondurilor arhivistice de la organizațiile socialiste și celelalte organizații a reușit pe primul plan această importantă problemă de natură arhivistică. De aceea, începînd cu acest număr al „Revistei Arhivelor”, dorim, în scopul stimulării schimbului de idei utile perfecționării muncii profesionale și pregătirii cadrelor, să publicăm cît mai multe articole de teorie și practică arhivistică destinate elucidării tuturor aspectelor legate de fondare, „operațiune de stabilire a apartenenței documentelor la un fond sau colecție arhivistică în raport de caracteristicile interne, pe baza principiilor apartenenței, integrității, istorismului, pertinentei, provenienței”. Cf. *Dictionar al științelor speciale ale istoriei*, Edit. științifică și enciclopedică. București, 1982, p. 74 și 121.

¹ În legătură cu definirea fondului și colecției arhivistice vezi *Ibidem*, p. 741.

² *Ibidem*, p. 140. Datorită integrității fondului, specialistul care cercetează documentele depuse la Arhivele Statului poate releva partea din întreg, particularul de general. *Ibidem*, p. 121.

De obicei există un creator de documente care este în același timp, datorită raporturilor dintre oameni sau colective, și primitor și utilizator de documente. Acest creator și utilizator își organizează de regulă fondul arhivistic propriu potrivit cu legislația și normele arhivistice ale timpului dat. Mai rar există un creator al documentelor și un altul care după o perioadă de timp să le organizeze. Se mai găsesc însă din diferite motive documente adunate fără vreo organizare, adeseori legate în pachete, cazuri în care fondarea este cu desăvîrșire ignorată. După experiența noastră am constatat că fragmentele unor fonduri au fost integrate în alte fonduri sau documente ale aceluiași fond se află dispersate la diferiți posesori. Fără îndoială că în toate cazurile se cer cunoștințe de istorie, social-politice, de istoria instituțiilor, de legislație și pricepere pe baza normelor tehnice pentru determinarea apartenenței documentelor la un fond. În cazul documentelor neconstituite în fonduri, determinarea aparteneței lor la fond și constituirea de fonduri arhivistice se realizează în procesul de ordonare, selecționare și inventariere, avînd în vedere regulile stabilite. Fragmentele de fonduri dezmembrate din unitatea lor se adună în entități arhivistice într-o acțiune de amplasare, în procesul sistematizării depozitelor și al perfecționării sistemului de evidență.

Intrucît operațiunea de definire a fondului, de articulare a fragmentelor unui fond, este cea care a creat probleme și continuă să fie discutată în sistemul Arhivelor Statului, să analizăm fondurile create în decursul vremii de cîteva categorii de creatori, să stabilim orientările rezultate în această privință din experiența unor colective de muncă din Arhivele Statului.

Spre exemplu, despre fondurile create de comitate în Transilvania există unele opinii ca ele să fie asimilate cu fondurile create de prefecturi, pentru motivul că atît comitatele, cît și prefecturile au fost în esență instituții locale ale puterii, de regulă executive, care au funcționat într-o succesiune în timp.

Analizînd cîteva fonduri arhivistice de această natură la unele filiale ale Arhivelor Statului din Transilvania vom observa că există asemănare între comitat, scaun, district și prefectură în privința rolului de instituție locală a puterii de stat, fie că era de tip feudal, fie că era de tip capitalist. La fondul nr. 23 de la filiala Mureș constatăm că în decursul timpului instituția a funcționat sub următoarele denumiri: Nobilul scaun secuiesc Mureș (1301—1784); Comitatul Timava unit cu Scaunul secuiesc Mureș (1784—1790); Scaunul secuiesc Mureș (1790—1849); Comitatul Mureș (1849—1861); Scaunul Mureș (1861—1876). Deci în realitate, în cadrul unui fond apar două denumiri ale aceleiași instituții din domeniul administrației de stat, scaunul și comitatul. Fondul nr. 48 de la aceeași filială apare cu următoarele denumiri: Municipalitatea comitatului Mureș-Turda (1876—1918); Prefectura județului Mureș-Turda (1918—1924); Prefectura județului Mureș (1925—1940); Municipalitatea comitatului Mureș-Turda (1940—1944); Prefectura județului Mureș (1944—1949); Comitetul provizoriu al județului Mureș (1949—1950). Așadar, în cadrul fondului apare atît denumirea de prefectură, cît și cea de comitat.

Urmărind același fenomen și la filiala Arhivelor Statului județul Timiș, am observat că fondurile Prefectura județului Timiș și Sfatul popular regional Timiș sînt integrate în cel al comitatului. Astfel, la fondul nr. 69 apar Comitatul Timiș (1779—1849); Prefectura comitatului Timiș (1860—1919); Prefectura județului Timiș — Torontal (1919—1949) și Sfatul popular regional Timiș.

Tendențele de asimilare a documentelor create de comitat și de prefectură sub un singur fond le găsim la majoritatea filialelor din Transilvania.

Se pare că spiritul practic i-a condus pe unii arhiviști spre ideea unirii documentelor create de aceste instituții într-un singur fond, pornind de la argumentul că toate aceste instituții au fost organe locale ale administrației de stat,

care în general s-au continuat unele pe altele, au avut în bună parte aceleași atribuții chiar dacă competența lor teritorială și tipul relațiilor sociale erau diferite.

Ideea că prefecturile sînt organe ale administrației de stat românești și arhivele³ lor trebuie să stea separat de arhivele comitatelor și scaunelor, acestea fiind organe ale puterii feudale maghiare iar mai tirziu ale puterii executive austro-ungare nu este întemeiată.

Prefecturile ca organe locale ale puterii de stat au existat în Transilvania și în timpul dominației străine, respectiv al locotenenței cezaro-crăiești din anii 1854—1861, și au înlocuit activitatea comitatelor în această perioadă. Deci prefecturile nu sînt numai organe ale administrației de stat românești. Dar și primăriile din Transilvania sînt organe care funcționează atît sub administrația străină, cît și sub cea românească. După opinia noastră arhivele acestor instituții constituie un singur fond arhivistic, întrucît de la comitat la prefectură, spre exemplu, există continuitate. Pornind de la criteriul continuității unele filiale din Transilvania și-au organizat fondurile și evidența lor așa cum au procedat F.A.S. Mureș cu fondul 23 și F.A.S. Timiș cu fondul 69.

Împărtășim ideea că pentru unitatea arhivelor create de aceste instituții sub aspectul continuității în timp, pentru a nu dezmembra arhivele create deja într-un anumit timp după norme arhivistice din trecut, intrate în tradiția cercetării științifice la majoritatea filialelor din Transilvania, se impune păstrarea documentelor, sub aspectul fondării, așa cum s-au format ele.

Dacă arhivele create de către comitate, scaune sau prefecturi au ridicat probleme în privința fondării, de ce nu ar putea crea asemenea probleme și arhivele primăriilor, deoarece s-ar putea spune de pildă că Magistratul german al orașului Timișoara, care a funcționat între anii 1718—1781, nu este unul și același cu actualul Consiliu popular al municipiului Timișoara. Totuși, din motive lesne de înțeles arhiviștii au convenit de-a lungul timpului ca toate documentele create de o instituție din această categorie, indiferent că au fost și sînt orășenești, comunale, sătești, să fie considerate ca făcînd parte dintr-un singur fond. Este o rezolvare întemeiată, bazată pe o cunoaștere a documentelor și a istoricului acestei instituții.

Luînd în discuție alte instituții similare, dar create în Țara Românească și Moldova sau pe teritoriul României moderne, spre exemplu Prefectura județului Ilfov, care a funcționat în decursul timpului sub diferite denumiri: Ocîrmuirea județului Ilfov (1832—1864); Prefectura județului Ilfov (1864—1948) și Comitetul provizoriu al județului Ilfov (1949—1950), observăm că există aceeași continuitate de la ocîrmuiri (isprăvnicii) la prefecturi, ca și de la comitate și scaune la prefecturi. Atît comitatele sau scaunele, cît și ocîrmuirile sau isprăvnicile (starostiile în nordul Moldovei) sînt instituții feudale, care au continuat și în orînduirea burgheză, chiar dacă unele au fost instituții ale administrației străine în Transilvania. Fără îndoială că, după convingerea noastră, toate documentele create de o prefectură în Țara Românească și Moldova, cît și în Transilvania, indiferent de denumirile și de structurile avute în decursul timpului (ocîrmuiri, isprăvnicii, starostii, administrații, comitet provizoriu), aparțin unui singur fond și trebuie luate ca atare.

Dar și în legătură cu această problemă s-a pus o întrebare, ce facem cu unitățile administrative create după comitetele provizorii ale prefecturilor, respectiv sfaturile populare județene? Trebuie sau nu să le considerăm fonduri separate? Dacă unele filiale au introdus în comitate prefecturile dar și sfaturile populare regionale, de ce n-ar fi introduse în ocîrmuiri și respectiv isprăvnicii

³ În legătură cu înțelesul de *arhivă* aici vezi, *ibidem*, p. 34, I A. 1.

și sfaturile populare județene? Apoi specialiștii s-au mai întrebat, de ce comitetele provizorii se alipesc la vechile instituții administrative și nu la organele noi, cu caracter socialist. Argumentele că sfaturile populare au altă competență teritorială, mai mare sau mai mică față de prefecturi, că întregul conținut al activității este altul, nu sînt concludente și nu rezistă după părerea noastră la o analiză temeinică privită prin prisma istorică și cu atît mai mult a principiilor unității și continuității instituției și ale fondului pe care aceasta îl creează.

Să vedem și alte categorii de instituții, de fonduri, pe care le creează acestea. Școlile. Schimbările în domeniul învățămîntului au fost destul de frecvente și și-au pus pecetea pe profilul școlilor și pe gradul lor. Așa de pildă, școala profesională de fete gradul I Pitești, înființată în anul 1897, după aproape 40 de ani de activitate se transformă în Liceul industrial de fete, cu grad superior, sau Atelierul de industrie casnică Pitești, înființat în anul 1917, după cîțiva ani de activitate se transformă în Liceul sericicol. Deși documentele create de fiecare din aceste instituții ar putea fi considerate fonduri separate și închise, fiind vorba de școli de diferite grade, din consecvență față de principiul integrității fondului și al continuității activității de învățămînt în aceeași școală, modul nostru de a concepe fondarea ne conduce la concluzia că avem de-a face cu un singur fond.

O altă problemă. Sînt instituții care au funcționat o perioadă cu o anumită structură organizatorică, după care, datorită unor comandamente sociale un compartiment s-a desprins, trecînd într-o altă instituție, sau s-a întemeiat o instituție de sine stătătoare. Odată cu aceasta compartimentul a luat și arhiva pe care a creat-o în cursul activității sale, justificînd că îi este necesară activității curente. Evident, cel care creează o arhivă are nevoie de documentație și date din toate perioadele, dar aceasta nu trebuie să ducă la dezmembrarea fondului. Arhiva creată de compartimentul respectiv, în perioada cît a funcționat ca parte componentă a unei instituții ar trebui să rămînă la acea instituție. Teoretic da. Dar în activitatea practică este cu totul altfel. Să luăm de pildă fondul Ministerului Educației și Învățămîntului, care, în decurs de 122 de ani (1862—1984), a avut 19 denumiri. Partea predominantă a fost instrucțiunea publică și cultura, reflectînd și conținutul activității. Dar, în perioada 1892—1901, în structura Ministerului Educației și Învățămîntului apare și o activitate care nu are nimic comun cu specificul acestui minister, și anume cea judecătorească (Ministerul Justiției, Cultelor și Instrucțiunii Publice — 1892—1901).

Cum s-a realizat organizarea documentelor din acest fond și din altele în aceeași situație? Fără să se țină seama de principiile fondării, în trecut, s-au separat documentele referitoare la activitatea judecătorească iar partea structurală respectivă a fondului s-a trecut la fondul Ministerului Justiției. Iată deci că nu întotdeauna se pot respecta toate principiile fondării. Sînt situații cînd practica arată că este mai justificat să se organizeze fondurile sau părțile lor structurale în funcție de cerințele ei.

Mulți arhiviști ne-au pus întrebarea de ce documentelor create de o instituție le-am dat o anumită denumire de fond, iar altora create de aceeași categorie de instituții le-am dat altă denumire de fond? Să luăm de pildă Pretura plășii Oltenița. Documentele constituite de această instituție au fost grupate sub fondul Pretura plășii Oltenița, pe cînd documentele create de o instituție de aceeași natură, dar în altă zonă au fost cuprinse la Subocîrmuirea plășii Dimbovița. Exemplele s-ar putea înmulți. De regulă, s-a stabilit să se dea pentru fond ultima denumire a instituției care a creat fondul arhivistic, dar s-a convenit ca pentru instituții care au intrat sub o anumită nomenclatură în activitatea socială, cum este cazul de mai sus, să rămînă așa.

Faptul că fondul Subocîrmuirea plășii Dimbovița nu poartă denumirea de Pretura plășii Dimbovița, așa cum o găsim la fondul Pretura plășii Oltenița,

instituție existentă istoricește și la Dîmbovița, se explică prin aceea că documentele din păcate nu s-au mai păstrat. Socotim deci normal să păstrăm denumirea fondului păstrat după numele instituției care l-a creat.

Dar să analizăm și alte aspecte ale problemei fondării. De pildă, fondurile personale care cuprind actele create de o persoană în cursul vieții sale⁴. Între documentele personale pot fi și acte ce nu se referă la persoana respectivă și nici nu au fost create de ea, acte adunate, achiziționate sau ajunse prin diferite împrejurări între documentele sale personale. Pot fi considerate acestea documente ca făcînd parte din fondul persoanei respective?⁵ Potrivit regulilor arhivistice însă nu putem considera aceste documente ca făcînd parte din fond, ci trebuie apreciate ca o colecție personală⁶. În cazul cînd sînt foarte puține documente, încît constituirea lor în colecție personală nu ar avea sens și întrucît unitățile Arhivelor Statului au format colecții ale căror documente nu au putut fi integrate în fondurile personale, după opinia noastră, ele vor fi incluse în acele colecții.

După cum vedem sînt aspecte în situația fondurilor care ne creează dileme în stabilirea apartenenței la creator. De aceea considerăm că se impun cîteva reguli în această privință. La documentele ai căror creatori sînt bine stabiliți, nu și-au schimbat denumirea, profilul și structura, fondarea este o chestiune deloc dificilă, întrucît toate documentele create în acest cadru devin fondul celui care le-a creat, purtîndu-i numele. Documentele create de instituții care și-au schimbat denumirea, profilul, structura, aria de competență, uneori caracterul proprietății, prin naționalizare etc., în cazul cînd se gesc organizate este bine să le lăsăm așa cum au fost organizate, chiar dacă din punct de vedere al principiilor fondării se pot ivi unele rezerve.

Ar fi ineficient să se impună realității șabloane teoretice. Apoi, cercetarea, luată ca fenomen general, în scopul căreia se întreprinde toată această vastă activitate de organizare a documentelor, nu este cu nimic vitregită, dacă potrivit evidențelor pe care Arhivele Statului le au îi oferă la fondul prefectura documentele comitatului. Cercetarea se interesează de fenomenele sociale, politice, economice, culturale, așa cum rezultă din documente, și nu de modul lor de organizare în fondurile arhivistice, deși aceasta îi înlesnește studiul. Cercetătorului îi este necesară organizarea fondului numai în măsura în care are nevoie de ea pentru a face referire în aparatul științific.

Considerăm că este bine ca documentele de la un creator, desprinse din unitatea lor la un moment dat și integrate la documentele creatorului care a preluat și continuat activitatea primului să rămîină în fondul celui care i-a preluat activitatea, în cazul cînd se găsesc bine integrate și organizate, ca un tot unitar, în această grupare, deși potrivit principiului fondării ar trebui să revină la fondul creatorului de unde a plecat.

Cît privește denumirea care se atribuie fondului, în mod natural este cea a creatorului de fond. În cazul cînd de-a lungul vremii a avut diferite denumiri, corect este să se acorde ultima. Dar sînt și situații, destul de frecvente, cînd fondul nu are documente decît pentru una dintre aceste denumiri. În situația dată se dă denumirea pentru care există documente.

Nu am intenționat să dăm rețete în acest articol asupra modului cum trebuie să se constituie un fond de arhivă, deoarece principiile sînt sabilitate deja în normativele de lucru existente, care sintetizează experiența și tradițiile arhivistice în această privință. Fondarea în rețeaua Arhivelor Statului a ținut seama de con-

⁴ *Ibidem*, p. 121.

⁵ Formulările din dicționar le acceptăm. V. *Ibidem*.

⁶ *Ibidem*, definiția colecției arhivistice de la p. 74.

dițiile istorice, de experiența arhivistică la un moment dat și de situația foarte diferită a fondurilor în momentul preluării lor. O revenire acum cu probleme de fondare la ceea ce păstrăm în depozitele noastre nu ar fi indicată nici pentru faptul că ar duce la dezorganizarea arhivelor, a evidenței, care de-a lungul vremii s-a structurat într-un anumit fel, ar cere forțe de muncă în timp, costuri de producție ce nu și-ar găsi justificare. Dar ceea ce trebuie avut în vedere este viitorul, modul cum se îmbogățește baza documentară, cum se fac preluările la Arhivele Statului, astfel încât să se asigure respectarea principiilor fondării.

Avem convingerea că problemele viitorului vor sugera discuții și multe sugestii utile în „Revista Arhivelor“ pentru îmbogățirea teoriei și practicii arhivistice.

Experiențe prahovene

LA ORGANIZAȚIILE SOCIALISTE DIN DOMENIUL SANITAR

ECATERINA HANGANU

Îndrumarea și controlul muncii arhivistice în acest domeniu important al activității sociale au avut ca temei preocupările Arhivelor Statului și ale Ministerului Sănătății pentru îmbunătățirea muncii arhivistice din unitățile sanitare ale județului Prahova.

Bizuindu-se pe ordinele date de Ministerul Sănătății, filiala noastră a urmărit cu prioritate: a. constituirea, evidența, selecționarea, modul de păstrare și valorificarea documentelor create de toate unitățile din acest domeniu; b. instruirea individuală sau colectivă a personalului responsabil cu munca de arhivă de la spitalele, policlinicile și celelalte unități din domeniul sănătății publice; c. verificarea la fața locului și confirmarea lucrărilor de selecționare.

Controalele, ca și instruirile s-au realizat cu sprijinul acordat de Direcția sanitară a județului Prahova și au avut ca efect o preocupare mai serioasă a conducătorilor pentru aplicarea legislației și a normelor tehnice care reglementează munca în arhive; cunoașterea metodologiei privind constituirea dosarelor și evidența acestora, selecționarea documentelor fără valoare practică și documentară; păstrarea arhivelor în condiții care să le asigure împotriva degradării și distrugerii și valorificarea lor în scopul cercetării științifice și al activităților de urmărire a sănătății oamenilor.

Unitățile mari spitalicești, policlinicile, dispensarele comunale și de întreținere, unitățile farmaceutice, instituțiile cu profil sanitar, cum sînt stațiile de salvare, centrul antiepidemic, centrul de recoltare și conservare a sîngelui etc. au dat atenție documentelor create de secretariate, contabilitate, compartimentele de personal și administrativ-gospodărești, de evidența consultațiilor și a internărilor, de laboratoarele de analize.

În general, am constatat că există o mai mare grijă pentru documentele care privesc medicația bolnavilor sau reprezintă statistici medicale. Întregirarea tuturor actelor și constituirea arhivei curente se efectuează conform legislației arhivistice în vigoare, se folosește registrul unic pentru intrare-ieșire și se completează registrele pentru internarea și ieșirea bolnavilor. Cu unele excepții gru-